

हरभरा पिकातील आंतरमशागत व पाणी व्यवस्थापन तंत्र

डॉ. शरद गोविंदराव जाधव,
विषय विशेषज्ञ (कृषि विद्या)
९९७०९९६८९०
डॉ. तानाजी वळकुंडे
(प्रभारी कार्यक्रम समन्वयक)
कृषि विज्ञान केंद्र, मोहोळ,
जि. सोलापूर

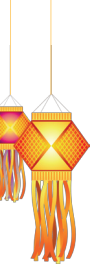
रब्बी हंगामात घेतल्या जाणाऱ्या पिकांमध्ये हरभरा हे एक महत्वाचे कडधान्य पीक आहे. या पिकाचे शेती आणि मानवी आहारात अनन्यसाधारण असे महत्त्व आहे. महाराष्ट्रात हरभरा पिकाची लागवड कोरडवाहू तसेच बागायती क्षेत्रात केली जाते. पारंपरिक पद्धतीमध्ये थोडासा बदल करून योग्य वेळी आंतरमशागत तसेच पिकाच्या ओलाव्यास संवेदनशील अवस्थांना सुधारित सिंचन पद्धतीने पाणी देऊन या पिकापासून कोरडवाहू तसेच बागायती क्षेत्रात भरघोस उत्पादन मिळते.

रब्बी हंगामात घेतल्या जाणाऱ्या पिकांमध्ये हरभरा हे एक महत्वाचे कडधान्य पीक आहे. या पिकाचे शेती आणि मानवी आहारात अनन्यसाधारण असे महत्त्व आहे. महाराष्ट्रात हरभरा पिकाची लागवड कोरडवाहू तसेच बागायती क्षेत्रात केली जाते. हरभरा हे पीक पाण्यास अतिशय संवेदनशील असल्याने, या पिकामध्ये आंतरमशागत तसेच पाणी व्यवस्थापन अत्यंत महत्वाचे ठरते. पारंपरिक पद्धतीमध्ये थोडासा बदल करून योग्य वेळी आंतरमशागत तसेच पिकाच्या ओलाव्यास संवेदनशील अवस्थांना सुधारित सिंचन पद्धतीने पाणी देऊन या पिकापासून कोरडवाहू तसेच बागायती क्षेत्रात भरघोस

उत्पादन मिळते.

आंतर मशागत

पिकाच्या जोमदार वाढीसाठी शेत सुरुवातीपासूनच तणविरहित ठेवावे. पीक २० दिवसांचे झाल्यानंतर पहिली कोळपणी करावी आणि एक महिन्याचे असताना दुसरी कोळपणी करावी. कोळपणी शक्य तो वाफशावर करावी. कोळपणीमुळे तणांचा बंदोबस्त तर होतोच शिवाय जमिनीत हवा चांगली खेळती राहते आणि पिकांची वाढ चांगली होते. कोळपणी नंतर एक खुरपणी करावी. कोरडवाहू क्षेत्रांमध्ये कोळपणीमुळे जमिनीत पडत असलेल्या भेगा बुजून जातात

आणि ओल टिकून राहते. तणनियंत्रणासाठी तणनाशक वापरायचे असल्यास पेरणी करताना वापशावर स्टॉप (पेंडीमेथीलीन) हे तणनाशक २.५ लिटर प्रति हेक्टर प्रमाणे ५०० लिटर पाण्यातून फवारावे. फवारणी करताना जमिनीत पुरेसा ओलावा असणे गरजेचे आहे.

पाणी व्यवस्थापन

हरभरा पिकाला सर्वसाधारणपणे २५ सेंटीमीटर पाणी लागते प्रत्येक वेळी पाणी प्रमाणशीर ७ ते ८ सेंटीमीटर देणे महत्वाचे असते. जास्त पाणी दिले तर पीक उभळण्याचा धोका असतो. स्थानिक परिस्थितीनुसार व जमिनीच्या खोलीनुसार पाण्याच्या दोन पाळ्यांमध्ये अंतर ठेवावे. जमिनीस फार मोठ्या भेगा पडण्याच्या आतच पिकास पाणी द्यावे. पाणी दिल्यानंतर शेतात पाणी साचून राहणार नाही याची काळजी घ्यावी, अन्यथा मूळकुज या रोगाने पिकाचे नुकसान होते.

जिरायत क्षेत्रासाठी

जिरायत हरभरा क्षेत्रात जमिनीतील ओलावा खूपच कमी असेल आणि एखादे पाणी देणे शक्य असेल तर हरभरा पिकाला फुले येऊ लागताच पाणी द्यावे.

बागायती क्षेत्रासाठी

बागायत हरभरा शेताची रानबांधणी करताना दोन सरीतील अंतर कमीत कमी ठेवण्याचा प्रयत्न करावा. तसेच लांबी सुद्धा जमिनीच्या उतारानुसार कमी ठेवावी, त्यामुळे पिकाला प्रमाणशीर पाणी देणे सोयीचे होते.

भारी जमीन

भारी जमिनी करता पाण्याच्या दोन पाळ्या पुरेशा होतात

- पहिले पाणी- ३० ते ३५ दिवसांनी द्यावे.
- दुसरे पाणी - ६५ ते ७० दिवसांनी द्यावे.

मध्यम जमीन

- पहिले पाणी- २० ते २५ दिवसांनी

- दुसरे पाणी- ४५ ते ५० दिवसांनी
- तिसरे पाणी- ६५ ते ७० दिवसांनी द्यावे.

तुषार सिंचन हरभरा पिकास वरदान

हरभरा पिकास तुषार सिंचन पद्धतीने पाणी दिल्यास आणि सुधारित वाणांची लागवड केल्यास उत्पादनात मोठी वाढ होते. हरभरा हे पीक पाण्यास अतिशय संवेदनशील असल्याने गरजेपेक्षा अधिक पाणी दिल्यास पीक उभळते आणि त्यामुळे उत्पादनात मोठी घट येते. यासाठी या पिकास तुषार सिंचन अतिशय उत्कृष्ट पद्धत आहे.

तुषार सिंचन पद्धतीने पाणी देण्याचे फायदे

- तुषार सिंचन पद्धतीमुळे पिकास पाहिजे तेवढे आवश्यक त्या वेळेला पाणी देता येते.
- पारंपरिक पद्धतीच्या तुलनेत तुषार सिंचनाने पाणी दिल्यास जमीन नेहमी भुसभुशीत राहते.
- जमीन भुसभुशीत राहील्यामुळे कोणतीही मशागत अतिशय सुलभ करता येते.
- तुषार सिंचनाने पाणी दिल्यास शेतामध्ये सारी, पाटा- वरंबा पाडण्याची गरज नसते. पर्यायाने यावरील खर्चात बचत होते.
- पिकात तणांचा प्रादुर्भाव नेहमीपेक्षा तुषार सिंचन पद्धतीत कमी होतो आणि असलेले तण काढणे अतिशय सुलभ जाते.
- पारंपरिक सिंचन पद्धतीपेक्षा तुषार सिंचनाने पाणी अतिशय प्रमाणात देता येत असल्याने मुळकुज रोगामुळे होणारे नुकसान टाळता येते.
- पारंपरिक सिंचन पद्धतीच्या तुलनेत तुषार सिंचन पद्धतीमध्ये जमिनीत नेहमीच वाफसा स्थिती राहत असल्यामुळे पिकास दिलेली सर्व खते पूर्णपणे उपलब्ध होतात आणि वाफसा स्थितीमुळे पिकाची अन्नद्रव्य शोषण याची क्षमता वाढते.

अशा रीतीने तुषार सिंचन पद्धतीने हरभरा पिकास पाणी दिल्यास हरभरा उत्पादनात आशादायक आणि भरीव वाढ होते.

